

Ämneskunskaper och lärarskicklighet – en reformerad lärarutbildning (SOU 2024:81)

U2024/02723

Specialpedagogiska skolmyndigheten (SPSM) har, utifrån myndighetens uppdrag, valt att kommentera följande delar i betänkandet.

11.3 Skärpta krav på kunskaper i svenska

SPSM varken tillstyrker eller avstyrker utredningens förslag i denna del, men vill lämna följande kommentar.

SPSM delar utredningens slutsatser avseende att det är viktigt att förskolläraryrket och lärarstudenter har goda kunskaper i svenska. Det kan vara särskilt viktigt för barn, elever och vuxenstuderande med vissa funktionsnedsättningar att förskollärare och lärare har en god språklig förmåga.

I den vidare beredningen är det dock viktigt att komplettera utredningens analys av hur lärarförsörjningen påverkas med Skolverkets senaste lärarprognos.¹ SPSM vill, utifrån myndighetens uppdrag, också lyfta att, allt annat lika, så innebär färre examinerade förskollärare och lärare sämre förutsättningar att erbjuda alla barn, elever och vuxenstuderande med funktionsnedsättning tillgång till en likvärdig utbildning. I betänkandet saknas vidare en analys av hur förslagen på sikt påverkar antalet utbildade speciallärare och specialpedagoger. Dessa vidareutbildningar påverkas av antalet utbildade förskollärare och lärare, och en större brist på speciallärare och specialpedagoger kan påverka SPSM:s målgrupper negativt och försvåra myndighetens möjligheter att utföra sitt uppdrag.

SPSM, som är huvudman för specialskolan, har i dag svårt att rekrytera behöriga lärare. I synnerhet är det svårt för myndigheten att rekrytera behöriga lärare i svenskt teckenspråk respektive behöriga lärare som

---

¹ Skolverket, 2025, Lärarprognos 2024 (2025:2)

behärskar svenskt teckenspråk. SPSM förutsätter att utredningens förslag om särskild behörighet omfattar den gymnasiala kursen Svenska för döva 3, men utöver de elever som läst den kursen så kan det finnas personer som har goda förkunskaper och förutsättningar att tillgodogöra sig såväl en lärarutbildning som djupa kunskaper inom svenskt teckenspråk, men har ett lägre betyg i något av svenskämnen från gymnasieskolan eller vuxenutbildningen. Därför ser SPSM positivt på att utredningen föreslår att det särskilda behörighetskravet ska omfattas av bestämmelsen om så kallad reell kompetens. Det är viktigt, om förslagen träder i kraft, att lärosätena använder denna bestämmelse för personer som har goda förutsättningar att tillgodogöra sig en lärarutbildning.

Utifrån ovanstående resonemang, och då utredningen bedömer utfallet av de föreslagna tillträdesreglerna som osäkra, så menar SPSM att ett alternativ som bör övervägas att genomföra en försöksverksamhet, för att sedan utvärdera utfallet.

14.1 Behov av bättre kunskaper i ämnen och ämnesdidaktik

SPSM tillstyrker samtliga förslag som utredningen lämnar i denna del och delar bedömningen.

SPSM ger specialpedagogiskt stöd som bland annat innebär att professionella i skolan i högre utsträckning bör använda evidensbaserad läs- och skrivträning som bygger på ljudmetoden. De elever som riskerar att få svårigheter med läsning och skrivning bör uppmärksammas tidigt och stödet som erbjuds bör vara övning i fonologisk och fonemisk medvetenhet samt intensiv lästräning som baseras på evidensbaserade metoder som fonem-grafem-koppling. Myndigheten menar att prioriteringen att utöka poängutrymmet i svenska med fokus på läs- och skrivinlärning i F-3- respektive 4-6-utbildningarna är rimlig, mot bakgrund av att många elever i dag inte når upp till målen i svenskämnen. Läs- och skrivförmågan är dessutom central inte bara i svenskämnen, utan i skolans alla ämnen, och insatser som ökar läskunnighet och skolresultat kan också påverka skolnärvaron positivt.² Då en stor andel av befolkningen har generella läs- och skrivsvårigheter är det viktigt att alla lärare får med sig kunskaper från utbildningen om hur olika funktionsnedsättningar, exempelvis dyslexi,

---

² Specialpedagogiska skolmyndigheten, 2025, Skolans insatser för att främja närvaro och förebygga frånvaro för alla elever.

påverkar elevens lärande och utveckling. SPSM vill därför understryka, precis som utredningen lyfter, att det är viktigt att "[s]tudenterna ska få lära sig om läs- och skrivinläring, men också att utforma och genomföra läs- och skrivundervisning för elever med olika förutsättningar och i skilda undervisningssituationer" (s. 280) och att "lärare som undervisar i årskurs 4–6 behöver ha kunskaper inom området för att kunna fånga upp de elever som har luckor i sin läs-och skrivförmåga från lågstadiet och därmed behöver extra stöd och hjälp" (s. 282).

SPSM bedömer också att förslagen kan bidra till att stärka kopplingen mellan teori och praktiska arbetsätt inom flera av lärarutbildningarna, vilket myndigheten menar kan vara gynnsamt för elever och vuxenstudierande med funktionsnedsättning. Det är viktigt att de ämnesdidaktiska studierna har en tydlig koppling till hur undervisningsmetoder och förhållningssätt kan anpassas till elevers olika förutsättningar och behov.

SPSM saknar dock motsvarande resonemang i utredningen kring evidensbaserade inlärningsmetoder i matematik samt förmåga att genomföra systematiska insatser för elever som riskerar att hamna i matematiksvårigheter. Matematik är, precis som svenskämnen, ett ämne där en stor andel av eleverna inte når målen. SPSM menar att det är en brist att evidensbaserade metoder rörande matematikundervisningen inte synliggörs i betänkandet.

Det är enligt SPSM positivt att utredningen lyfter (s. 287) att fördjupade ämnesdidaktiska kunskaper om undervisning för vuxna och vuxnas lärande är ett inslag som kan stärkas inom ämneslärarutbildningen med inriktning mot gymnasieskolan, mot bakgrund av att det skiljer sig vilka stöd- och elevhälsoinsatser som eleverna erbjuds hos olika anordnare av vuxenutbildning.

14.2.1 UVK ska minskas från 60 till 45 högskolepoäng

SPSM tillstyrker utredningens förslag.

SPSM vill understryka att när UVK:n minskas till förmån får ämnesstudier och ämnesdidaktik så behöver kurs- eller ämnesplaner i respektive skolämne i högre utsträckning behandlas inom de ämnesdidaktiska studierna.

14.2.2 UVK ska inriktas mot den kommande yrkesutövningen

SPSM tillstyrker i huvudsak utredningens förslag, men avstyrker förslaget som innebär att kunskaper om skolväsendets historia inte ska regleras i UVK.

SPSM delar utredningen slutsats att det finns behov av att inrikta den utbildningsvetenskapliga kärnan (UVK) mot den kommande yrkesutövningen tydligare. I den specialpedagogiska rådgivningen som SPSM erbjuder efterfrågar professionella i skolan ofta stöd inom områdena elevernas lärande, kognitiva utveckling och inläring samt evidensbaserade undervisningsmetoder. Det är positivt att kunskap om elevers kognitiva utveckling och olika kognitiva förutsättningar föreslås stärkas och att specialpedagogik får ett ökat utrymme inom UVK. Utredningen lyfter att studenterna efterfrågat mer kunskap om specialpedagogik och att i princip alla lärare kommer möta barn och elever med en funktionsnedsättning (s. 302). SPSM anser att det är bra att lärarutbildningarna inriktas mer mot konkreta evidensbaserade metoder kring bemötande och förhållningssätt. Denna kunskap, tillsammans med ett vetenskapligt förhållningssätt och lärares beprövade erfarenhet bör ligga till grund för att utmana och möta elevers olikheter och de konsekvenser som en funktionsnedsättning kan innebära för lärandet och i skolvardagen. Blivande lärare behöver också få kunskap och förståelse för hur konsekvenser av en funktionsnedsättning kan påverka en elevs kognitiva utveckling och lärande, för att kunna anpassa undervisningen och undanröja hinder i lärmiljön.

Som utredningen lyfter är en förutsättning för att ge ökat utrymme till exempelvis specialpedagogik och barn och elevers kognitiva utveckling att andra delar av UVK, och korresponderande examensmål, minskas. Även om historisk kunskap kan tendera att ha ett övergripande teoretiskt innehåll, så avstyrker SPSM delen av förslaget om att kunskaper om ”skolväsendets historia” inte ska regleras i UVK³ av följande skäl: Att blivande lärare har kunskap om skolväsendets historia och den kontext som förskolor och skolor verkat inom anser SPSM är viktigt, för såväl det professionella omdömet som förståelsen för vilka värden och mänskliga rättigheter skolväsendet vilar på. Förskollärare och lärares behöver vidare ha en grundläggande förståelse för hur utbildning kan bidra till, eller motverka,

---

³ Samt examensmålen, se 17.3.

inkluderade samhällen. Personer med funktionsnedsättning får i dag många gånger inte sina rättigheter tillgodosedda. Men historiskt har dessa rättigheter överhuvudtaget inte ens erkänts eller setts som legitima. Förskolans och skolans värdegrund kan knappast förstås och förmedlas utan kunskap om skolväsendets historia. SPSM anser därför att det är betydelsefullt att studenter på samtliga lärarutbildningarna, efter avslutad utbildning, kan visa viss kännedom om skolväsendets historia, inklusive ges en historisk förståelse för skolväsendets uppdrag över tid och hur inkluderingsstråvan utvecklats. Det är viktiga delar för en förståelse att skolväsendet inte enbart vilar på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet, utan också bland annat demokrati, mänskliga rättigheter och värden som utvecklats och förändrats över tid. Därför vore det enligt SPSM olämpligt att ta bort kunskaper om skolväsendets historia ur UVK.

SPSM menar vidare att punkt 1 i förslag till förordningen⁴ med fördel kan förtydligas, så att det även framgår att centrala författningar ingår i styrdokument. SPSM menar att det är viktigt att blivande förskollärare och lärare har god kunskap om och kan resonera kring exempelvis flera bestämmelser i nuvarande skollag, så som att ”utbildningen ska hänsyn tas till barns och elevers olika behov”⁵ och att ”[e]lever som till följd av en funktionsnedsättning har svårt att uppfylla de olika betygskriterier eller kriterier för bedömning av kunskaper som gäller, ska ges stöd som syftar till att så långt som möjligt motverka funktionsnedsättningens konsekvenser.”⁶

14.4 Yrkeslärarutbildningen ska utvecklas

SPSM tillstyrker utredningens förslag i denna del.

Det är enligt SPSM positivt att UVK ger en gemensam bas för alla lärarutbildningar men med specifik ämnesdidaktik och att kopplingen mellan yrkeskunnande och undervisning stärks.

---

⁴ ”skolväsendets organisation och styrdokument innefattande läroplaner, kursplaner och ämnesplaner samt värdegrunden i skolan och förskolan,”

⁵ 1 kap,4 § skollagen (2010:800).

⁶ 3 kap, 2 § skollagen (2010:800).

15.4 Ökat fokus på kognitionsvetenskap med relevans för lärarutbildningarna och 15.5 Kognitionsvetenskap bör ingå i de ämnesdidaktiska studierna

SPSM tillstyrker utredningens förslag och delar bedömningarna i dessa delar, men vill lämna följande kommentar.

Som SPSM lyft ovan ser myndigheten behov av ökad kunskap om barn och elevers kognitiva utveckling och inläring samt pedagogiska konsekvenser av funktionsnedsättningar. Kognitionsvetenskap är relevant för specialpedagogiken, inte minst då kognitiva svårigheter, såsom minne, abstrakt tänkande, perception och uppmärksamhetsförmåga har en tydlig koppling till flera funktionsnedsättningar. Ökat kunskap inom kognitionsvetenskap, som är tvärvetenskaplig och behandlar olika individers olika förutsättningar, kan stärka förutsättningarna för förskollärare och lärare att identifiera behov av anpassningar av lärmiljön och hur dessa bör utformas utifrån elevers olikheter. Det förutsätter dock att lärarutbildningarna behandlar en bredd av kognitionsvetenskap som är relevant och som tar upp barn och elevers har olika förutsättningar, inklusive funktionsnedsättningar, för kognitiv utveckling och pedagogiska konsekvenser av dessa.

SPSM vill också betona att lärarutbildningarna fortsatt behöver behandla barns utveckling och lärande ur ett helhetsperspektiv och de kontextuella förutsättningarna för lärande. Förutom att visa sådan kunskap om elevers lärande, sociala och kognitiva utveckling, behov och förutsättningar, samt specialpedagogik, som krävs för den verksamhet som utbildningen avser behöver lärare också kunskap om barn och elevers fysiska-, motoriska- och emotionella utveckling och hur de olika aspekterna samspelar och påverkar varandra. En bred didaktisk och pedagogisk kompetens och kunskap om olika evidensbaserade verktyg och strategier, ger förskollärare och lärare goda förutsättningar att möta barn och elevers olikheter.

16.4 Undervisning om läs- och skrivinläring ska baseras på evidensbaserad forskning och 16.7 Läsning och skrivande är viktiga processer i alla lärarutbildningar för grundskolan

SPSM tillstyrker utredningens förslag i dessa delar, utifrån det som myndigheten lyft under 14.1.

SPSM vill också understryka det som utredningen lyfter (s. 380) att det bör ingå grundläggande kunskaper i alla lärarutbildningar om olika typer av språkstörningar och inlärningssvårigheter.

17.3 Förslag till nya examensmål

SPSM tillstyrker i huvudsak utredningens förslag, men avstyrker förslaget i de delar som innebär att skolväsendets historia respektive skrivningar om att informera och samarbeta med barn/elever och vårdnadshavare inte ingår i examensmålen.

SPSM menar att kännedom om skolväsendets historia fortsatt bör finnas med som examensmål. Skolans och förskolans värdegrund behöver förstås utifrån en historisk kontext och tas upp i relation till varandra. Det är viktigt att förståelsen för skolväsendet inte reduceras till enbart en produkt av vetenskap och beprövad erfarenhet, utan att skolväsendet också är formad av, och en bärare av, bredare värden och mänskliga rättigheter.

Skolväsendets organisation kan därför inte ses eller förstås isolerad från värden som vuxit fram historiskt, kring exempelvis jämlikhet, inkludering och rätten till respekt för människors olikheter. Den begränsning som utredningen föreslår i examensmålen avseende de mänskliga rättigheterna och grundläggande demokratiska värderingarna riskerar att sammantaget bli alltför betydande om skolans och förskolans roll dessutom behandlas isolerad från en historisk kontext.

SPSM menar också att det inte räcker att enbart ställa krav på att visa förmåga till ett professionellt förhållningssätt gentemot elever och deras vårdnadshavare, utan att det också är viktigt att kunna samarbeta med elever och vårdnadshavare. Att förskolor och skolor kan samarbeta med vårdnadshavare är särskilt viktigt när barnet eller eleven har en funktionsnedsättning. Därför avstyrker SPSM utredningens förslag om att skrivningar gällande information och samarbete med elever respektive barn och deras vårdnadshavare ska utgå ur examensmålen.

18.2.3 Övriga åtgärder för att stärka utbildningarna

SPSM tillstyrker utredningens förslag.

Som nämnts ovan i yttrandet så är bristen på utbildade lärare inom svenskt teckenspråk en utmaning för kompetensförsörjningen inom specialskolan.

SPSM menar att behovet finansiering av små ämnen därmed inte bör begränsas till ämneslärarutbildningen.

20. Konsekvenser

SPSM anser att utredningens konsekvensanalys saknar ett tydligt barnrättsperspektiv i de analyser som gjorts och en djupare analys av förslagets konsekvenser utifrån FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. SPSM kan också konstatera att utredningen inte haft samråd eller möten med SPSM eller, utifrån vad som framgår i betänkandet, elev- eller funktionsrättsorganisationer. En djupare analys och fler resonemang utifrån barn- och funktionsrättsperspektiv hade kunnat belysa viktiga delar kring konsekvenserna av exempelvis föreslagna examensmål samt förändringarna av UVK:n. Det hade också gjort att utredningen eventuellt hade kunnat lämna bredare förslag på förändringar av lärarutbildningarna.

SPSM menar att även om utredningens förslag och bedömningar i huvudsak bedöms som positiva av myndigheten så saknas ett tydligt funktionshinderperspektiv i utredningens resonemang och analyser. En mer genomgående analys av barn- och funktionsrättsperspektivet och kontakter med relevanta aktörer hade troligen kunnat bidra till fler förslag som skapar kunskap hos blivande lärare kring ett främjande och förebyggande arbete för att skapa tillgängliga lärmiljöer samt en fördjupad konsekvensanalys där för- respektive nackdelarna med de olika förslagen tydligare lyfts fram.

I detta ärende har sakkunnig Petter Ådahl varit föredragande. I den slutliga handläggningen har även chefsjurist Ulrika Ehlin och enhetschef Nina Karnehed deltagit.

För Specialpedagogiska skolmyndigheten

Aurora Lindberg
Generaldirektör